

УДК 341.123.043 : 341.171

ORCID ID 0000-0002-9035-144X

DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-2-14-182-190>

Філіппов Артем Валерійович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського та транспортного

права юридичного факультету,

Інституту управління, технологій та права

Державного університету інфраструктури та

технологій,

м. Київ, Україна

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ООН НА ПРИКЛАДІ ЄС

Анотація. Статтю присвячено висвітленню правових проблем та перспектив реформування ООН та міжнародного правопорядку на прикладі ЄС. Автор зауважує системну кризу міжнародного правопорядку, що яскраво проявилась крізь призму десятого року воєнної агресії та другого року повномасштабного вторгнення РФ в Україну. В статті обґрунтовується нагальність та необхідність реформування ООН та міжнародного правопорядку, доцільність використання досвіду ЄС як прикладу успішної міжнародної інтеграції. Автор пропонує зміни до Статуту ООН щодо його принципів, Міжнародного Суду, Ради Безпеки, а також створення Парламентської Асамблеї ООН.

Ключові слова: міжнародне право, право ЄС, Статут ООН, реформа ООН, верховенство права, криза міжнародного правопорядку, воєнна агресія РФ проти України.

Annotation. The article is devoted to the legal problems and prospects of reforming the UN and the international legal system on the example of the EU. The author notes the systemic crisis of the international legal system, which has been clearly manifested through the prism of the tenth year of military aggression and the second year of Russia's full-scale invasion of Ukraine.

The article substantiates the urgency and necessity of reforming the UN and the international legal order, and the expediency of using the EU experience as an example of successful international integration. The author proposes amendments to the UN Charter regarding its principles, the International Court of Justice, the Security Council, and the establishment of the UN Parliamentary Assembly.

In particular, the author considers it expedient to enshrine in the UN Charter such general principles of law and EU law as freedom, democracy, equality, and the rule of law. In the author's opinion, better control over the observance of these principles by UN member states would be facilitated by the creation of a UN Parliamentary Assembly, like the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, which could eventually be transformed into a full-fledged international parliament, just as the Parliamentary Assembly of the European Communities has become the European Parliament.

The article substantiates the expediency of reforming the International Court of Justice on the model of the EU Court of Justice, for which it is necessary to: clearly define in the Charter its mandatory (independent of the will of the parties to the dispute) competence to resolve international

disputes (conflicts); provide for a mechanism for enforcement of court decisions without the participation of the UN Security Council and impose penalties on Member States for failure to comply with court decisions; in the future, it is advisable to create a specialized judicial chamber of the International Court of Justice to consider complaints about violations of the UN Charter and judgments of the International Court of Justice.

In the author's opinion, the UN Security Council reform proposed by France (supported by almost 70 countries) is urgently needed: The "veto" should not be used in decision-making in the UN Security Council when it comes to serious crimes such as genocide or aggression.

The author realizes that some of these proposals are too far ahead of the current level of development of international law, but he hopes for their gradual implementation.

Key words: *International law, EU law, United Nations Charter, UN reform, rule of law, military aggression of the Russian Federation against Ukraine, crisis of International legal system.*

Постановка проблеми. Триває десятий рік воєнної агресії РФ проти України та другий рік повномасштабного вторгнення. За цей час ні міжнародне право, ні ООН, основною метою створення якої є підтримка миру та безпеки у світі, не продемонстрували ефективних дій для придушення очевидного та зухвалого акту неприхованої російської агресії. Така ситуація нашоує на думку, що і міжнародне право, і ООН наразі знаходяться в глибокій кризі, з якої нездатні вийти самотужки, без доброї волі та активних дій усієї міжнародної спільноти [1, С. 393]. Знакова промова Президента України в Раді Безпеки ООН 20 вересня 2023 р. вкотре звернула увагу міжнародної спільноти на необхідність реформування ООН, зокрема порядку ухвалення рішень в Раді Безпеки ООН з застосуванням «права вето» [2]. Подібні пропозиції від різних держав лунали в ООН і раніше. На нашу думку їх слухність все більше стає очевидною навіть для самих постійних членів. Так, Німеччина, Бразилією, Індією та Японією багато років виступають за розширення складу постійних членів Ради Безпеки ООН, а в 2023 р. схожі заяви зробили ЄС та США – але саме по собі розширення складу Радбезу без зміни порядку ухвалення рішень не може вирішити проблему. Натомість, президенти Франції неодноразово заявляли, що право вето слід обмежити. В 2015 р. на Генасамблеї ООН Франсуа Олланд закликав постійних членів Ради безпеки ООН не використовувати право вето у випадках, пов'язаних з масовими жертвами [3] (маючи на увазі війну у Сирії) – цю пропозицію Франції підтримали майже 70 країн, а Президент Польщі Анджей Дуда окремо зазначив, що коли йдеться про серйозні злочини, такі як геноцид чи агресія, право вето не повинно застосовуватись [4]. Аналогічну позицію висловив в 2023 р. Еммануель Макрон, говорячи про масові злочини РФ проти України [5].

Втім, на нашу думку, таке важливе для ООН та міжнародного права питання потребує глибокого й системного наукового дослідження. Не сподіваючись швидко та легко розібратись з такою глобальною проблемою ми спробуємо дослідити її поетапно. Так, дана стаття продовжує нашу серію публікацій [1; 6; 7], присвячених нинішній кризі міжнародного правопорядку, що загострилась після 24 лютого 2022 р., та пошуку шляхів її подолання. І в даній статті ми пропонуємо увазі наукової спільноти дещо інший аспект цього ж питання.

Проблематика реформування міжнародного правопорядку (якому в англо-американській доктрині відповідає поняття International legal system [8, С. 25]) здавна привертала увагу науковців, а тому досить широко та, що важливіше, глибоко досліджена в науці міжнародного права [9, С. 6-11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про численні сучасні вітчизняні дослідження: концепції міжнародного правопорядку (М. А. Баймуратов, Ю. О. Волошин,

І. М. Забара, О. Р. Іващенко, Л. А. Луць М. Мальський, К. В. Мануїлова, О. В. Матвєєва, М. Мацях, М. П. Пісов, Л. Д. Тимченко, Ю. В. Чайковський, О. Шпакович та ін.); принципу верховенства права в міжнародному праві (М. В. Буроменський, С. Задорожна, А. П. Засць, О. А. Мірошніченко та ін.); природи міжнародно-правових санкцій (В. А. Василенко, О. В. Тарасов та ін.); міжнародно-правових аспектів агресії РФ проти України (М. М. Антонович, В. Г. Буткевич, О. В. Буткевич, Г. Г. Динис, О. В. Задорожній, К. О. Савчук та ін.); взаємодії міжнародного права з правом ЄС (Комарова Т. В., М. В. Корнієнко, І. М. Лубко, В. І. Муравйов, І. В. Яковюк та ін.). Але зазвичай міжнародне право порівнюють з правом ЄС на предмет того, що останнє запозичило від першого. Ми ж хочемо запропонувати протилежний експеримент: що міжнародне право могло б запозичити в праві ЄС, щоб подолати свої слабкості та стати настільки ж ефективним.

Метою статті є на основі порівняльного аналізу окремих норм та принципів міжнародного права та права ЄС, визначити правові проблеми та можливі перспективи реформування ООН та міжнародного правопорядку, враховуючи досвід ЄС.

Виклад основного матеріалу. За формулюванням Г. Г. Диниса, контекст і ефективність функціонування механізму міжнародно-правового регулювання визначають реальні взаємозв'язки системи міжнародних відносин і підсистеми міжнародного права [8, С. 29]. Зрозуміло, що і міжнародні відносини впливають на міжнародне право, і міжнародне право в свою чергу справляє вплив на міжнародні відносини, але останні все ж первинні. Тому не буде великим перебільшенням стверджувати, що міжнародне право віддзеркалює міжнародну політику (діяльність суб'єктів міжнародних відносин) так само як внутрішньодержавне право відображає політику держави. Однак, це звісно не означає, що міжнародне право треба зводити лише до обслуговування кон'юнктурних інтересів держав як основних його суб'єктів. Ще Гуго Гроцій у своєму трактаті «Про право війни та миру» (пролегомени, XX- XXVIII) [10] підкреслював, що «*jus gentium*» має своє власне призначення, що виходить за межі ситуативних інтересів окремих держав чи народів – і цим призначенням є справедливість, тобто встановлення певних загальних, однакових для усіх держав та націй правил, дотримання яких однаково важливе для усіх, бо їх порушення призведе до хаосу. Власне, хаос і став наслідком агресії РФ, яка безпідставно займаючи місце постійного члена Ради Безпеки ООН, зробила все, щоб ООН дискредитувати, порушила майже всі імперативні норми загального міжнародного права, що містить Статут ООН – чим поставила під сумнів міжнародний правопорядок та міжнародне право, створила ситуацію, яку Аристотель порівнював з ватагою розбійників, де нема ніякого права (крім права сили), тому жодний не може почувати себе в безпеці.

Воєнна агресія та інші міжнародні злочини РФ, при всіх своїх деструктивних наслідках, також виявили «слабкі місця» міжнародного права, що час від часу призводять до кризи міжнародного правопорядку (яку ми наразі спостерігаємо). Війни (як порушення міжнародного права) так само свідчать про слабкість міжнародного правопорядку, як злочини є свідченням слабкості правопорядку в державі (Гуго Гроцій у пролегоменах (XXV) до свого трактату «Про право війни та миру», навіть цитує вислів Демосфена, що війна ведеться тоді, коли неможливо притягти до суду [10] – таким чином сила заміняє (або підміняє) право – якщо перефразувати відомий вислів: коли слабе право, то діє право сили тобто «закон джунглів»). Нажаль, подолати ці слабкості міжнародного права не так просто. Дехто з науковців (особливо серед прихильників дуалістичної концепції міжнародного права) заперечить, що ці слабкості взагалі подолати неможливо, оскільки вони іманентні міжнародному праву як окремій

правовій системі зі своїми особливими принципами, суб'єктами та предметом правового регулювання. Ми загалом теж дотримуємось погляду, що сьогодні міжнародне право дійсно не виходить об'єднати з внутрішньодержавним в єдину систему правового регулювання. Але на наше переконання, проблема тут не в тому, що вони «від народження» принципово різні та несумісні, а тому, що вони перебувають на різних стадіях свого розвитку. Внутрішньодержавне право проходило схожі етапи та мало аналогічні проблеми. І класичне, і сучасне міжнародне право за своїми головними рисами все ще нагадує архаїчні правові системи (чи навіть протоправо), які існували в додержавний період розвитку суспільства, та яким була притаманна відсутність ефективного механізму правового примусу. Так, завдяки ісландським сагам ми знаємо, що в середньовічній Ісландії вже існував механізми розгляду спорів на альтингу, однак не було механізму примусового виконання цих рішень альтингу та притягнення винних до відповідальності – це покладалось на зацікавлених осіб, які повинні були самотужки, за допомогою сили дбати про виконання прийнятого на їх користь рішення. Також, через відсутність державної влади та правоохоронних органів, кожен ісландець повинен був самотужки, або разом з родичами чи сусідами, дбати про захист власних прав та інтересів. Такий механізм аж занадто нагадує право на індивідуальну або колективну самооборону, яке визнає невід'ємним ст. 51 Статуту ООН, оскільки вже цілком очевидно, що сама ООН не здатна гарантувати безпеку та захист інтересів своїх членів, якщо агресором виступає постійний член Ради Безпеки ООН. Механізм правового примусу (в першу чергу, юридичної відповідальності) в ООН наразі важко назвати ефективним – а ще Гуго Гроцій у своєму трактаті «Про право війни та миру» (пролегомени, XIX) писав, що право не здійснюється, якщо позбавлене сили для втілення в життя [10].

Чи можливо для міжнародного права подолати цю слабкість, запровадивши ефективний механізм міжнародно-правового примусу? Чи це в принципі не властиве міжнародному праву через принцип суверенної рівності членів ООН (п. 1 ст. 2 Статуту ООН), неприпустимість втручання у їх внутрішні справи (п. 7 ст. 2) та державні імунітети (якими, на нашу думку, держави аж занадто зловживають)? Але суверенна рівність держав не є метою ООН та міжнародного права, а є лише одним з принципів, які повинні тлумачитись системно, наряду з іншими імперативними нормами загального міжнародного права у ст. 1 та 2 Статуту ООН. Так, члени ООН зобов'язались сумлінно виконувати міжнародні зобов'язання, що випливають зі Статуту ООН (п. 2 ст. 2), зокрема утримуватись в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй (п. 4 ст. 2); розв'язувати свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість (п. 3 ст. 2). Цілі ж Об'єднаних Націй визначені в ст. 1 Статуту ООН, і перша з них (як кажуть, перша серед рівних, але, якщо виходити зі змісту Преамбули Статуту ООН, найважливіша) – підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру (п. 1 ст. 1 Статуту ООН). Тобто принцип суверенної рівності членів ООН повинен слугувати досягненню цієї мети, а не заважати цьому. Держави можуть посилатись на «*Par in parem non habet imperium*» та неприпустимість втручання у їх внутрішні справи доти, поки їх дії не загрожують миру – інакше вступає в силу п. 7 ст. 2 та

Розділ VII Статуту ООН. І тут механізм міжнародно-правового примусу досить ефективний поки не зіштовхнеться з сумнозвісним «правом вето» постійного члена Ради Безпеки. Така структура Ради Безпеки є втіленням відомого ще з античності принципу балансу (рівноваги) сил, як його сформулював у 1638 р. Максимільєн де Бетюн: «Жодна держава не повинна бути достатньо могутньою, щоб накидати свою волю решті держав» [11, с. 685]. У XX столітті цей Сама по собі наявність такого права в п'яти держав за відсутності його в усіх інших вже ставить під великий сумнів той самий принцип суверенної рівності членів ООН (п. 1 ст. 2 Статуту ООН), яким держави за взаємною згодою по суті підмінили принцип верховенства права та рівності усіх перед законом. Така часткова «рівність» навіює альянсу на відомий афоризм антиутопії Дж. Орвелла «*Animal Farm: A Fairy Story*» («Колгосп тварин» або «Скотоферма»): «Усі тварини рівні, але деякі рівніші за інших». Втім, треба відмітити, що п. 3 ст. 27 Статуту ООН не дає підстав вважати це «право вето» безумовним, адже містить зобов'язуючу норму, за якою при ухваленні Радою Безпеки ООН рішення на підставі Розділу VI "Мирне Розв'язання Спорів" та на підставі пункту 3 статті 52 Статуту ООН сторона, що бере участь у конфлікті, повинна утриматись від голосування при прийнятті рішення. Уся проблема в тому, що з 2014 року РФ взагалі заперечувала, що вона є стороною конфлікту, а інші члени Радбезу ООН на цьому факті не наполягли. А з 24 лютого 2022 р. РФ просто ігнорує свій обов'язок утримуватись від голосування в Радбезі ООН щодо питань, пов'язаних з цим конфліктом. За час повномасштабної воєнної агресії РФ лунає все більше цілком слушних закликів виключити РФ з ООН чи призупинити її членство, висловлюється позиція деяких держав, в тому числі й України щодо необхідності реформувати Ради Безпеки у той чи інший спосіб (від розширення кількості постійних членів до скасування «права вето»). В цілому вважаємо слушною таку аргументацію за реформування Ради Безпеки, але поки цей процес не розпочався треба вимагати від Ради Безпеки дотримання п. 3 ст. 27 Статуту ООН щодо обов'язку РФ як сторони міжнародного конфлікту утримуватись від голосування в Раді Безпеки. Цю норму Статуту ООН РФ кричуще порушує останні 10 років!

Тому, на наше глибоке переконання, відсутність у Статуті ООН принципу верховенства права та рівності усіх перед законом в якості імперативних норм загального міжнародного права є його чи не найбільшою вадою. Адже ст. 103 Статуту ООН насправді говорить не про верховенство права, а лише про пріоритет міжнародних зобов'язань за цим статутом перед усіма іншими. А ст. 53 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. визнає нікчемними міжнародні договори, що суперечать *jus cogens*, але не односторонні акти держав. В той же час практика показує, що норми *jus cogens* з часу прийняття Статуту ООН найчастіше порушують саме односторонні акти держав, а не договори. Тобто так званий «принцип примату міжнародного права», на який нерідко вказують дослідники [12, С. 646] (в основному ті, що притримуються моністичної концепції), насправді не діє так, як в праві ЄС, де він органічно доповнюється принципом прямої дії права ЄС. На нашу думку справжнім втіленням принципу верховенства права в міжнародний правопорядок було б закріплення імперативною нормою загального міжнародного права юридичною нікчемності будь-яких актів суб'єктів міжнародного права, що суперечать *jus cogens*, а не лише міжнародних договорів [7, С. 216].

У 2011 р. професор Г. Г. Динис констатував, що на початку XXI ст. сучасне міжнародне право вичерпало свої міжнародно-правові регулятивні можливості [8, С. 27], хоч у 2011 р. це твердження могло декому видатись передчасним. Наразі все більше стає очевидним, що не тільки механізм міжнародно-правового примусу (зокрема притягнення до міжнародно-правової відповідальності), а й взагалі процес прийняття та втілення в життя рішень ООН, а

також розв'язання міжнародних спорів за допомогою ООН є недостатньо ефективним. Оскільки ефективність є оціночним та відносним поняттям, може виникнути запитання: з чим ми порівнюємо ефективність ООН. Розуміючи, що співставлення не є повністю коректним (оскільки порівнюються універсальна та регіональна міжурядові організації), все ж вважаємо доцільним привести приклад ЄС. Адже метою порівняння є не стільки критика міжнародно-правового механізму ООН, скільки пошук шляхів його реформування з метою удосконалення – і тут досвід ЄС (як позитивний, так і негативний) може стати в нагоді. Адже і ООН, і ЄС властива наднаціональність, але ЄС просунувся в цьому значно далі, набувши рис, що властиві лише державам. Хоч останнє і кардинально відрізняє ЄС від ООН, однак в рамках запропонованого нами дискурсу ці особливості ЄС якраз і становлять найбільший інтерес. Наша гіпотеза ґрунтується на обережному припущенні, що оскільки міжнародне та внутрішньодержавне право мають спільну природу (є системами юридичних норм, що мають державно-владний характер), то між ними спостерігається конвергенція: в своєму розвитку вони проходять схожі етапи, що демонструють постійну боротьбу двох тенденцій: до інтеграції та дезінтеграції. Така боротьба протилежностей, якщо слідувати діалектиці Гегеля, й забезпечує розвиток цих правових систем. Оцінюючи історичний шлях, який пройшли внутрішньодержавне та міжнародне право, можна впевнено констатувати, що тенденція до інтеграції (на даному етапі) все ж є мейнстрімом. ЄС наразі робить усіх нас свідками унікального феномену: поступового перетворення міжурядової організації на наднаціональний союз з перспективою утворення конфедерації. Але паралельно відбувається не менш унікальна метаморфоза: міжнародне право (право міжнародної організації) поступово трансформується у право конфедерації. Досі ми бачили лише приклади створення конфедерацій безпосередньо державними утвореннями чи визвольними (повстанськими) рухами, але не міжурядовими організаціями – цей шлях втілення мрії Арістіда Бріана та Уїнстона Черчилля про Сполучені Штати Європи, який обрали Робер Шуман та Жан Моне, є дійсно безпрецедентним. Але якщо міжурядова організація може бути трансформована в державу, а її право стати державним правом – це означає, що між міжнародним правом та внутрішньодержавним немає перешкод для зближення, які неможливо подолати. Зрештою, будь-яке вище слід оцінювати в часі та просторі. Ми спеціально не зачіпаємо тут складну дискусію між прихильниками дуалістичної та моністичної концепцій міжнародного права – адже висунута нами гіпотеза не суперечить жодній з них.

Право ЄС (незалежно від того, якої його концепції притримуватись: міжнародно-правової, федеративної чи особливої природи права ЄС), безумовно виникло як частина міжнародного права (права міжнародних організацій), та й сьогодні продовжує розвиватись на основі принципів міжнародного права. Тим не менш, ми бачимо в праві ЄС приклад успішного подолання вищезазначених «дитячих хвороб» міжнародного права. Незважаючи на усі відмінності між цими організаціями, вони мають спільну міжнародно-правову природу, схожі цілі та завдання (для ООН це мир і безпека в усьому світі, дружні відносини між націями та міжнародне співробітництво, для ЄС – підтримувати мир, свої цінності та добробут своїх народів – п. 1 ст. 3 Договору про ЄС), схожі цінності та принципи (бо ЄС заснований також і на принципах ООН). Але ЄС вигідно відрізняє закріплення в установчих договорах також тих «загальних принципів права, що визнають цивілізовані нації», цінностей, яким з різних причин нажалі не знайшлося місця в Статуті ООН: свободи, демократії, рівності, верховенства права (ст. 2 Договору про ЄС). Принцип верховенства права, як ми вже зазначали в попередніх публікаціях, має бути базовим для будь-якої правової системи – байдуже, національної чи

міжнародної – бо без нього саме право перетворюється на фікцію та стає неефективним [7, С. 215-216].

Втіленню в ЄС поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини (та контролю за їх дотриманням ЄС та державами-членами) сприяє Європарламент, до якого з 1979 р. проводяться прямі вибори. Це зумовлює більший вплив на політику ЄС громадянського суспільства, ніж ми це бачимо в ООН, де цей вплив опосередковано через держави. Європарламент представляє не держави-члени, а громадян ЄС та поділений на фракції не за національною, а за партійною ознакою, що посилює його незалежність та зменшує вплив держав. Через Європарламент громадяни здійснюють політичний контроль, впливають на законодавство та бюджет ЄС, чого сильно не вистачає ООН, не кажучи вже про її Раду Безпеки, що, на нашу думку, нагадує напівзакритий «політичний клуб» з постійними членами та запрошеними «гостями».

Але що робить право ЄС справді ефективним, так це його юрисдикційний захист. Так, Суд ЄС (The Court of Justice of the European Union) є чудовим прикладом ефективного судового захисту. Для цього Суд ЄС наділений юрисдикцією щодо розгляду справ, що стосуються предмету Договору про ЄС, а також Договору про функціонування ЄС (за встановленими винятками щодо питань, де Суд ЄС юрисдикцією не володіє). Також тільки Суд ЄС наділений компетенцією тлумачити право ЄС та визначати чинність актів інституцій ЄС (пп. (b) п. 3 ст. 19 Договору про ЄС). Якщо порівняти з Міжнародним Судом ООН (International Court of Justice), то юрисдикція останнього не визначена чітко в Статуті ООН (п. 3 ст. 36 лише визначає, що конфлікти юридичного характеру повинні, як загальне правило, передаватися сторонами в Міжнародний Суд відповідно до положень Статуту Суду), а Статут Міжнародного Суду (п. 1 ст. 36) визначає, що йому підсудні або справи, що будуть передані йому сторонами, або питання, спеціально передбачені Статутом та іншими міжнародними договорами. З цього випливає, що якщо сторона міжнародного спору відмовиться передати його на розгляд Міжнародного Суду спеціальною заявою чи міжнародним договором, цей суд не матиме юрисдикції в такій справі. Це робить Міжнародний Суд ще менш ефективним, ніж Рада Безпеки ООН.

Сторонами справ, що розглядає Міжнародний Суд, можуть бути лише держави (п. 1 ст. 34), що значно обмежує його юрисдикцію. До Суду ЄС крім самих держав-членів можуть звернутись їх суди, а також фізичні та юридичні особи, а також установи ЄС (п. 3 ст. 19 Договору про ЄС).

Механізм примусового виконання рішень Міжнародного суду згідно п. 2 ст. 94 Статуту ООН взагалі замкнений на Раді Безпеки ООН, яка може, якщо визнає це за необхідне, надати рекомендації або ухвалити рішення про вжиття заходів для приведення рішення у виконання, тобто маємо ту саму проблему, пов'язану з «правом вето». Натомість, рішення Суду ЄС виконуються добровільно або примусово, за їх невиконання Суд ЄС може застосувати до держави-порушниці штрафні санкції у вигляді твердої суми або пені (п. 2 ст. 260 Договору про функціонування ЄС). Це робить виконання рішень Суду ЄС винятково ефективним.

Сьогодні, на прикладі права ЄС ми бачимо, як відносно швидко та ефективно може розвиватись «регіональне» міжнародне право, за наявності доброї волі та мотивації його суб'єктів. На нашу думку, необхідною передумовою такого розвитку є однаковий рівень цивілізаційного розвитку самих суб'єктів міжнародного права, їх культурна близькість, спорідненість правових систем країн ЄС. В попередніх публікаціях ми вже констатували той факт, що в умовах системної кризи міжнародного правопорядку, початку найбільшої, з часів

Другої світової, війни в Європі та виникнення реальної загрози Третньої світової війни, не універсальні міжнародні організації та системи колективної безпеки, виявились менш бюрократизованими, більш дієвими [6, С. 29] і, як наслідок, продемонстрували значно більшу ефективність, ніж універсальні на чолі з ООН.

Ми вважаємо, що по великому рахунку міжнародне право має тенденції до глобалізації, уніфікації та інтеграції через поступову гармонізацію та розвивається за алгоритмом, схожим з алгоритмом утворення внутрішньодержавного права (в процесі поступової централізації державної влади). Безумовно, в розвитку міжнародного права, як і в розвитку внутрішньодержавного, є й протилежні, відцентрові тенденції: антиглобалізм (євроскептицизм) має дещо спільне з процесами децентралізації в історичному розвитку держав. Якщо вірити Гегелю, такі протилежні процеси є нормальним явищем, зумовленим внутрішніми протиріччями всередині суспільства. Сьогоднішня міжнародна система на чолі з ООН за відомою типологією Мортон Каплана [8, С. 25-26] відповідає першому типу – мультиполярна система, заснована на принципі балансу сил. В разі реформування ООН за моделлю ЄС, така ООН відповідала б четвертому типу – універсальній системі, що є на порядок більш централізованою.

Висновки. Спираючись на вищенаведені аргументи, досвід ЄС для реформування ООН міг би бути, на нашу думку, корисним. Для цього доцільним було б закріпити в Статуті ООН такі загальні принципи права та права ЄС як свободи, демократії, рівності, верховенства права. Кращому контролю за дотриманням державами-членами ООН цих принципів сприяло б створення Парламентської Асамблеї ООН за аналогією з Парламентською Асамблеєю Ради Європи, яку з часом можна було б перетворити на повноцінний міжнародний парламент – так само, як Парламентська Асамблея Європейських спільнот перетворилась на Європарламент.

Міжнародний Суд ООН доцільно було реформувати за зразком Суду ЄС, для чого слід: чітко визначити в статуті його обов'язкову (незалежну від бажання сторін спору) компетенцію щодо вирішення міжнародних спорів (конфліктів); передбачити механізм примусового виконання судових рішень без участі Ради Безпеки ООН та передбачити штрафні санкції до держав-членів за невиконання рішень суду; в майбутньому доцільно створити спеціалізовану судову палату Міжнародного Суду для розгляду скарг на порушення Статуту ООН та рішень Міжнародного Суду від фізичних та юридичних осіб, а також органів ООН; наділити Міжнародний Суд компетенцією тлумачити міжнародне право незалежно від згоди сторін спору та визначати відповідність імперативній нормі загального міжнародного права міжнародних договорів, актів ООН та односторонніх актів держав, визнавати їх нікчемними в разі, якщо вони суперечать *jus cogens*.

Нагально необхідна Реформа Ради Безпеки ООН, запропонована Францією (підтримали майже 70 країн): «право вето» не повинно застосовуватись при ухваленні рішень в Раді Безпеки ООН коли йдеться про серйозні злочини, такі як геноцид чи агресія. Розуміючи, що частина зазначених пропозицій аж занадто випереджають нинішній рівень розвитку міжнародного права, все ж плекаємо надію на їх поступове втілення в життя.

Література:

1. Філіппов А. В. Агресія РФ проти України як криза міжнародного правопорядку. *Консолідація правової системи, як шлях до зміцнення державотворення*: матеріали XII

- Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 листопада 2022 р.). К., 2022. С. 388-395.
2. Застосування права вето потребує реформування, і це може стати ключовою реформою ООН – виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zastosuvannya-prava-veto-potrebuje-reformuvannya-i-se-mozhe-85745> (дата звернення 13.11.2023)
3. Президент Франції виступив за розширення складу РБ ООН і закликав відмовитися від права вето. Інформаційне агентство «Українські національні новини». URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1505179-prezident-frantsiyi-vistupiv-za-rozshirennya-skladu-rb-oon-i-zaklikav-vidmovitisya-vid-prava-veto> (дата звернення 13.11.2023)
4. Польща хоче обмежити право вето у Радбезі ООН. ТСН. URL: <https://tsn.ua/politika/polscha-hоче-obmezhati-pravo-veto-u-radbezi-oon-502423.html> (дата звернення 13.11.2023)
5. Радбез ООН має обмежити право вето «у разі масових злочинів» - Макрон. Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3575880-makron-vvazae-so-radbez-oon-mae-obmezhati-pravo-veto-u-razi-masovih-zlociniv.html> (дата звернення 13.11.2023)
6. Філіппов А. В. Україна в умовах сучасної кризи міжнародного правопорядку: проблеми та перспективи. *Глобалізація українського законодавства як результат війни Російської Федерації проти України: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 19 квітня 2023 р.). К., 2023. С. 25-31.
7. Філіппов А. В. Війна РФ проти України та системна криза міжнародного правопорядку: причина чи наслідки? *Dictum Factum*. 2023. №1 (13). С. 211-217.
8. Динис Г.Г. Теоретичні основи взаємозв'язків системи міжнародних відносин і підсистеми міжнародного права. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право*. 2011. Випуск 15. С. 23-30.
9. Мальський М., Мацяк М. Проблеми наукового визначення та інтерпретації поняття міжнародного порядку. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2017. Випуск 42. С. 5–14.
10. Hugo Grotius. *De jure belli ac pacis libri tres in quibus jus naturae & gentium item juris publici praecipua explicantur*. Apud Nicolaum Buon, 1625. Перше видання книги на сайті Google Books. URL: <https://books.google.ru/books?id=2fdaAAAAQAAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (дата звернення 10.11.2023)
11. Дейвіс, Норман. Європа: історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. – К.: Основи, 2014. – 1464 с.
12. Мірошніченко О. А. Принцип верховенства права у міжнародному публічному праві. *Форум права*. 2012. № 1. С. 644-647.